

Domácí násilí na ženách

Markéta Huňková

Mgr. Markéta Huňková – od roku 1999 pracuje jako asistentka soudce Nejvyššího soudu ČR. Od roku 1998 je studentkou postgraduálního programu PF MU v Brně (katedra teorie práva) a v těchto dnech předkládá disertační práci s názvem K některým otázkám právního postavení žen v ČR (efektivnost právních norem posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím). Od roku 1999 pracovala jako spoluzakladatelka a právníčka Poradny pro ženy v tísní (centrum komplexní pomoci obětem domácího násilí v Brně), od roku 2001 do dubna 2002 pracovala jako koordinátorka tohoto zařízení. Od roku 2001 je členkou projektu AdvoCats for women. Od roku 2002 je právníčkou občanského sdružení Magdalenium poskytující skryté azylové ubytování obětem domácího násilí od roku 2002. Věnuje se vědecké, publikační a edukační činnosti k tematice domácího násilí.

Příběh o násilí, které vstupuje do vztahu

Jedna z nejlepších absolventek právnické fakulty, žena, která se nebála sama procestovat Turecko, Řecko a Egypt, velice úspěšná ve své profesi, ambiciózní a rozhodně ne zakřivená (a už vůbec ne hloupá) se seznámila s úžasným mužem. Zkrátka taková ta životní pohádka. Byl krásný, schopný, bohatý. Byl dokonalý a měl ji velmi rád. Měl ji rád dokonce tolik, že se nestyděl projevit strach o její život. Říkal jí, že *nesnese, aby někam chodila sama, že kdyby se jí něco stalo, nepřežil by to*. Měl jedinou malou chybičku (kdo však nemá chyby), trochu žárlil na její přátele, což však bylo v počátku vztahu roztomilé, neboť jí tím dával jednoznačně najevo, jak moc ji miluje. Říkal jí tím, že *ho velmi bolí, když nemohou trávit čas spolu*. Také ho zraňovalo, když věnovala svoji pozornost jiným lidem, proto vždycky, když se vrátila ze schůzky se svými přáteli, odmítal se s ní milovat, celou noc proseděl u jejího lůžka a vyčítavě se na ni díval..., a protože ho měla velmi ráda, přestala se se svými přáteli stýkat. Potom jí začal pomalu radit (a ona si jeho názoru velmi vážila). Radil jí, co si má oblékat, aby se mu líbila nejvíce, co má dělat ve svém volném čase, jaký postoj má zaujmout k různým věcem. Jezdil pro ni každý den do práce (aby ji někdo nepřepadl), na

důkaz své velké lásky jí neustále telefonoval (někdy i dvacetkrát za den). Jednoho dne se však s příchodem domů opozdil, dokonce přišel trochu opilý, a hned ve dveřích začal s výčitkami: „*Kdo byl ten muž, se kterým jsi byla dnes na obědě?*“ Ona však o žádném muži nevěděla..., tak ji několikrát uhodil. S pláčem utekla do bytu ke své kamarádce... Další dny ji doslova bombardoval telefony, poslal jí kytici růží, zavolał k její matce, ať se za něho přimluví, obvolal její kamarádky. Čtvrtý den k ní přijel do zaměstnání a kleče na kolenu jí s pláčem přiznal, že byl vystresovaný v důsledku problémů v zaměstnání a také si myslel, že ho podvádí (řekl mu to spolupracovník)... Opakoval jí, jak *moc ji miluje, že už to nikdy neudělá...* v ruce dvě letenky do Paříže... odpustila mu.

Podruhé ji zbil, když chtěla místo večere s jeho spolupracovníky navštívit svoji matku. Utekla ke kamarádce na pár dnů do Rakouska, potřebovala se uklidnit, brečela, přísahala si, že se k němu už nikdy nevrátí. Její kamarádka ji nechápala: „Kvůli pár fackám chceš opustit tak úžasného chlapa, a konečně, vždyť si za ty facky můžeš sama. Kdo by s takovou dominou vydržel...“ Její matka jí řekla: „*Holka, máš vybráno, snaž se manželství si udržet. Ono udržet si spokojené manželství není nic jednoduchého... Co by jiná za takového úžasného chlapa, který vydělá peníze, dala. Víš – nějaká ta facka, to už je úděl nás žen.*“ Našel ji, odprošoval... slzy... zlatý řetízek... nabídka dovolené na Kypru. Protože věděla, že už mu nesmí ustoupit, odolala...

Jednou večer jí volal, že už bez ní nemůže žít, a následky že ponese ona. Lekla se, přišla zrovna ve chvíli, kdy se chystal polknout sebevražednou dávku léků. Vrátila se. Asi za půl roku od této události, byla zrovna ve čtvrtém měsíci těhotenství, jí u večere navrhl, že by se měla šetřit a raději přestat chodit do práce a zůstat doma už teď. Protože to byla emancipovaná žena, nechtěla. To ho rozčílilo natolik, že ji zbil, pamatovala si ještě, že jí řekl, že ji zabije, jestli nebude dělat to, co chce, potom už si nepamatovala na nic.

V nemocnici jí řekli, že upadla ze schodů, potratila. Manžel celou noc obětavě seděl u její postele. Řekl jí, že se jí něco zlého muselo zdát, že se sice trochu hádali, ale on pak odešel do kuchyně, slyšel, jak jde po schodech do ložnice a pak už slyšel jen

velkou ránu... A zase přišly na řadu dárečky a láskyplné chování. A zase to byl ten nejlepší člověk na světě. Jen rozčilovat ho nesměla, to znamená, že se raději nestýkala s přáteli... nemluvila s matkou... dala výpověď v zaměstnání, zůstala doma... čekala na manžela, než se vrátí z práce, a snažila se, aby něco neudělala špatně... Ven z domu už téměř nevycházela, k násilí docházelo denně. Manžel si vymýšlel čím dál tím více rafinované způsoby týrání a čím dál tím více důvodů k trestu. Nejhorší na celé situaci bylo, že jí nikdo nevěřil, nikdo si nedovedl představit, že by ten skvělý hodný člověk byl něčeho takového schopen.

Zemřela na následky autonehody, vstoupila do vozovky zrovna ve chvíli, kdy kolem projíždělo nákladní auto.

Domácí násilí

Pojem domácí násilí

Pojem *domácí násilí* je ve světě označován za jednu z podkategorií pojmu *násilí na ženách*.

Náš právní řád pojem *domácí násilí* nedefinuje a české právo tento pojem dosud ani nikterak neuznává. Pokusy o vymezení pojmu *domácí násilí* jsou v ČR iniciovány především ze strany nevládních organizací.

Jednotnost terminologie a přesné vymezení domácího násilí neexistuje ani v mezinárodněprávních dokumentech, vnitrostátních právních úpravách a zahraniční odborné literatuře.¹

Já jsem ve světle více než šestileté práce ve prospěch obětí domácího násilí definovala tento pojem jako: „**jakékoliv jednání, které má za cíl uplatnění moci nebo kontroly nad dospělou osobou, k níž je pachatel v intimním vztahu, způsobující na straně oběti tíseň nebo újmu. Přičemž intimním vztahem se rozumí vztah rodinný, partnerský či obdobný**“.

Násilí odehrávající se v soukromí patří mezi nejrozšířenější formu násilí ve společnosti vůbec, která se v majoritním počtu případů dotýká žen jako jeho obětí.

Specifika jevu domácího násilí

Domácí násilí je historicky a sociálně hluboce zakořeněný problém, který má tendenci přecházet z generace na generaci. Ponechání domácího násilí bez povšimnutí (bez odsuzující reakce společnosti na jednání násilníka a nabídky pomoci jeho oběti) konzervuje pojetí muže ve společnosti jako neomezeného vládce nad ženou, brání rozvoji rovných vztahů a především přenáší tento negativní vzorec chování neustále dál.

Domácí násilí postihuje celé spektrum společnosti napříč.

Zahraniční výzkumy uvádějí, že se jedná o problém, který se dotýká života 30 až 80 % všech žen.²

Domácí násilí rovná se specifický problém, který si vyžaduje specifická řešení. Základní odlišnost domácího násilí od jiných forem násilí spočívá v tom, že se většinou odehrává **beze svědků**, stranou veřejnosti, **mezi dvěma osobami, které jsou spojeny intimním vztahem** (manžel-manželka, druh-družka, homosexuální

partneři)³. Domácí násilí se proto jen velmi obtížně prokazuje, výpověď oběti je často pokládána za nevěrohodnou s tendencí bagatelizovat její slova.

Mezi další výrazná specifika (typické znaky) domácího násilí patří i ta skutečnost, že společnost se k tomuto jevu staví velice nejednoznačně. Zatímco krádež, vražda, loupež jsou chápány automaticky jako nesprávné jednání a panuje všeobecný souhlas s trestem za tyto činy (podle průzkumů veřejného mínění zhruba 80 % společnosti trvale požaduje větší postihy kriminality než za současného právního i faktického stavu), v případech domácího násilí je to jiné. I na vraždu, u které je v pozadí dlouhodobé násilí v partnerském vztahu, totiž pohlíží část společnosti jako na vyprovokovanou. Nikoli výjimečné jsou potom reakce typu: „...*kdo ví, jak to bylo...*“, „...*vyprovokovala ho...*“, „...*to je hrozné, k čemu ho dohnala...*“ atd.

K základním specifickým znakům domácího násilí podle mne náleží zejména faktická **nerovnost v postavení oběti a násilníka**. Násilník je člověk disponující výraznou mocenskou převahou nad svou obětí.

Podle mého názoru jsou **zdroje a příčiny** domácího násilí podmíněny vždy více faktory, které jsou samozřejmě v každém z konkrétních případů individualizovány, přičemž svoji roli zde sehrávají především tyto okolnosti:

◆ **Ihostejný či schvalující postoj společnosti**, která je položena na patriarchálních základech, vycházející z přesvědčení, že muž je hlava rodiny, má právo vše rozhodovat, ovlivňovat. I přes proklamovanou rovnost před zákonem v české společnosti můžeme vystopovat faktické nerovnoprávné postavení žen. V tomto kontextu je potřeba zmínit i vliv působení stereotypních mýtů o domácím násilí (např. ženám se násilí líbí, násilí se týká jen rodin sociálně a ekonomicky handicapovaných, za násilí může alkohol, násilí se týká jen zanedbatelného množství populace atd.) na společnost.

◆ **zdnalivá nepostizitelnost domácího násilí**; nemožnost (přesněji řečeno v individuálních případech – neschopnost) státu a jeho institucí zasáhnout do intimního vztahu.

♦ **vliv výchovy a okolí**, se kterými násilný partner přicházel do styku (dětství prožité v rodině, kde se násilí vyskytuje, zneužití v dětství, identifikace s násilnými vzory, dominantní otec, dominantní matka při výchově v dětství atd. V této souvislosti je třeba zmínit i **vliv násilí v rodině partnerky** násilníka, která se v dospělosti ztotožňuje s rolí oběti, snaží se násilníka přesvědčit, hledá chybu v sobě, považuje násilí ve vztahu za něco normálního atd.).

♦ **osobnostní rysy a povaha agresora** – sklony k agresivitě, neschopnost řešit problémy jinak než násilím, sklon k alkoholismu, přítomnost rysů nazývaných akcentovaná osobnost atd. Mezi další příčiny patří enormní potřeba nadměrné realizace své osoby, potřeba kontroly, narcistické sklony, pocity méněcennosti, které se vytěsňují násilím a podřízením si partnera, netolerantnost atd.

♦ **nedostatečná schopnost vyrovnat se s psychickými či sociálními tlaky** (mezi ně patří zejména sociální nedostatek, neúspěch v zaměstnání či jeho ztráta, pocit vykořenění, ale např. i neadekvátní reakce oběti na vzniklé problémy).

Domácí násilí se nikdy neomezuje pouze na jedinou epizodu, představuje vždy složitý postupně se vyvíjející proces, který má vždy v konkrétním intimním vztahu svou historii. Platí, že počátky násilí, které vstupuje do intimního vztahu, lze jen velmi těžko odlišit od projevů nadměrné pozornosti, žárlivosti či péče. Domácí násilí vykazuje, pokud se ihned v zárodku nezastaví, sklon ke stupňování krutosti a intenzity každého následujícího útoku.

Po krátké době je oběť natolik zaskočena, že se většinou již nedokáže bránit. V případě dlouholetého násilí se potom u oběti často projeví posttraumatická stresová porucha, tzn. mimo jiné naučená bezmocnost či beznaděj. Týrání bývá u jeho obětí později nejčastější příčinou psychických problémů – např. alkoholismu a pokusů o sebevraždu.

Na tomto místě považuji rovněž za nutné provést odlišení pojmu **partnerská hádka (rozepře)** od pojmu **domácí násilí**. Ve své praxi jsem se totiž často setkala s tím, že např. i rodinní terapeuti sklouzávají k chybné interpretaci násilí v rodině jako

manželské rozepře (hádky, konfliktu v komunikaci v intimním vztahu). Tyto pojmy je však třeba od sebe důsledně oddělovat. Při hádce totiž stojí proti sobě dvě přibližně rovnoprávné osoby, které si vyměňují názory, někdy křikem, někdy i za pomoci oboustranných fyzických ataků,⁴ přičemž na konci se buď shodnou, či nikoli. Domácí násilí však představuje situaci zcela odlišnou. Zde násilník používá svoji moc a snaží se oběť donutit k tomu, co chce on (někdy i se zbraní v ruce). Oba partneri jsou tak ve výrazně nerovnoprávném postavení. Proti moci násilníka stojí bezmocná, ochromená oběť, která nemá prostor projevit svůj názor, protože ví, že ji čeká trest. Výsledkem domácího násilí tak není oboustranný (při rovnoprávném postavení obou stran) smluvný kompromis, ale prezentace a posílení moci agresora.⁵ Jak bylo uvedeno již výše, domácí násilí nebývá nikdy omezeno pouze na jedinou epizodu, jedná se vždy o dlouhodobý proces.

Formy domácího násilí

Mezi nejčastější formy domácího násilí patří násilí:

♦ **fyzické** – tzn. strkání, fackování, bití pěstmi, tahání za vlasy, pálení cigaretou, kopání, smýkání, ohrožování zbraní, nožem, házení předměty, tlučení hlavou oběti o stěnu, demolice majetku atd. Tato forma násilí však může být směřována např. i proti oblíbenému domácímu zvířeti, jako varování oběti, co ji může potkat.

♦ **sexuální** – zahrnuje všechny sexuální činy, které jsou na jeho oběti vynucované, které podstupuje nedobrovolně či s nechutí (např. znásilnění, vkládání různých předmětů do pochvy, nucení k nepříjemným sexuálním praktikám atd.).

♦ **psychické** – zahrnuje citové a slovní týrání, zesměšňování na veřejnosti, shazování atd. Při této formě domácího násilí násilník neustále vzbuzuje ve své oběti strach, kontroluje ji, pronásleduje atd. Mezi prostředky nátlaku může patřit např. i časté buzení v noci, odpírání spánku, nekonečné výslechy, odpírání potravy, vzbuzování strachu při řízení motorového vozidla enormně rychlou jízdou apod. Násilník si může vynucovat poslušnost oběti např. i tvrzením, že spáchá sebevraždu, za což klade vinu jí či jejímu chování. Patří sem i nejrůznější výhrůžky (např. že partnerku zabije, vždy si ji najde, zničí její rodinu, zabije děti,

najme si na ni vraha, zničí ji v zaměstnání atd.), zastrašování zbrání, zveřejněním nějakých nepříjemných faktů a informací (např. intimních fotografií, které by mohly poškodit pověst oběti), ovlivňování dětí, rozkazování, co má či nemá oběť konat. Při mé praxi se mi klientky např. často svěřovaly s tím, že jim jejich partneři vyhrožují, že je nechají umístit do psychiatrické léčebny, že z nich učiní duševně nemocné, a přitom k realizaci tohoto plánu cíleně směřovali.

♦ **sociální** – má za cíl oběť především izolovat. V konkrétních případech to znamená např. zákaz styku s rodinou, přáteli, zablokování telefonu, zamykání, izolování, zákaz chodit do zaměstnání, přesné stanovení povolené doby návratu, přičemž při jejím přesáhnutí následuje trest atd. Pojem „izolace“ v sobě zahrnuje jakoukoli činnost, která má oběti zabránit v kontaktech s jejím sociálním okolím. K metodám izolace patří i kontrola vhodnosti jednání a chování oběti či kontrola jejích telefonátů a korespondence. Izolace posiluje markantním způsobem závislost oběti na násilníkovi.

♦ **ekonomické** – znamená snahu o zamezení možnosti oběti disponovat finančními prostředky (např. zabavením celé její výplaty) či je legálně získat (např. prací, kterou chce vykonávat).

Osobnost násilníka

Domácí násilí postihuje všechny socioekonomické vrstvy populace napříč (nezávisle na ekonomickém statusu rodiny, vzdělání či povolání partnerů apod.).

Výzkumy soustřeďující svou pozornost na tento jev potom s určitostí vyvrátily do této doby pevně zakořeněný názor, že násilníci jsou povětšinou nemocné, psychopatické osobnosti, k jejichž hlavnímu osobnostnímu rysu patří neschopnost se vyrovnat se svým životem, sociálním okolím, a plnohodnotně se tak zapojit do života společnosti. Jako neplatná se ukázala rovněž další ve společnosti velmi rozšířená domněnka, totiž že k podobným jevům dochází výhradně v rodinách alkoholiků.

Velmi zjednodušeně lze nastínit **psychologický profil** většiny těchto domácích násilníků těmito základními body:

♦ **nízké sebevědomí** – násilník se ve svém životě často cítí bezmocný. Násilí často užívá jako způsob a pokus uchvátit kontrolu nad situací. Prostřednictvím ataku získává okamžité,

krátkodobé uspokojení, podvolení se oběti a zároveň docílí i pro něj tolik důležité kontroly a moci nad předmětnou situací.

♦ **externalizace obvinění** – převážná většina násilníků je přesvědčena, že k násilí došlo z důvodu nějakých vnějších (mimo něj a jeho volní složku existujících) okolností. Pro ospravedlnění svého násilného činu mají proto k dispozici vždy sérii různých zdůvodnění („byl jsem opilý“, „podváděla mne a do mne ujel nějaký amok“, „nestarala se o děti a já byl tolik přepracovaný“, „dělala si ze mne blázna a neustále mne provokovala“, „stále jen seděla a nic nedělala, jenom blbě koukala, já jsem byl úplně bez sebe“ atd.).

♦ **strach z emotivity** – většina násilníků je na své partnerce/partnerovi emocionálně silně závislá a zároveň vystrašená z možnosti její ztráty. Tento potlačovaný strach vede agresora k panovačnému a majetnickému chování vůči své oběti.

♦ **potlačení a odmítání násilí** – většina násilníků má tendenci násilí ve svých představách zmírňovat, popírat některé činy či frekvenci, s jakou dochází k jednotlivým násilným atakům. Takové odmítání jim umožní neodpovídat se za své činy a zároveň je uchrání i před vlastním negativním sebehodnocením. Jako pravděpodobná příčina tohoto popírání skutečnosti se jeví v dětství naučený vzorec chování vypořádávání se s nepříjemnými zážitky. (Ve své praxi jsem se tak setkala např. s mužem, který ačkoli způsobil své ženě následkem svého cíleného a plánovaného násilného chování zlomeninu lebeční kosti s celoživotním zdravotním postižením a středně těžké poranění míchy s důsledkem výrazného omezení hybnosti, hovořil o tomto jako o „vzájemném postrkávání se“.)

♦ **přijetí tradičních rolí** – většina pachatelů násilí na ženách v intimních vztazích vyrůstala v přesvědčení, že muž je hlavou rodiny, jehož hlas má největší váhu a jehož názor má právo veta nad všemi ostatními v rodině. Již od dětství byl učen neprojevoval své emoce a opak zhodnotit jako slabost.

♦ **zkušenosti s násilím z dětství** – studie prokázaly, že většina násilníků byla svědkem násilného chování v dětství. Sledovali, jak otec bije matku, či byli sami týráni. Ve stresu proto inklinují k chování podle naučeného modelu.

♦ prvky kontroly – v tomto bodě se chování násilníků od sebe navzájem odlišuje. Jedna skupina agresorů bývá popisována jako chodící „časovaná bomba“. Jsou to tedy lidé, kteří vykazují sníženou kontrolu impulzivity. Když tito násilníci později své chování rozebírají, popisují, že ztratili sebekontrolu, nevěděli, co činí. Druhá skupina agresorů si je naopak naprosto přesně vědoma toho, co dělá. Svě útoky tito agresoři dlouho dopředu plánují s tím, že do detailů promýšlejí jejich konkrétní podobu (*Při své praxi jsem se setkala např. s mužem, který si vedl deník, v němž propracoval strategii zabití své ženy několika způsoby včetně plánu likvidace jejího těla. Tento násilník potom téměř denně svoji ženu připoutával k nějakému předmětu, např. radiátoru, a myšlenky vedené v deníku před ní dále rozvíjel. Zajímavá na této kauze byla mimo jiné i okolnost, že tento násilník vždy posílal své dvě děti (8 a 10 let) na dobu „mučení“ ven, což se dělo v některé dny i osmkrát za sebou, přičemž výjimkou nebyly ani situace, kdy děti musely několikrát ven během jedné noci. Toto své chování vysvětloval následně agresor tak, že chtěl dětem zachovat pozitivní obraz matky, neboť nechtěl dopustit, aby viděly její ubohost*). Tato druhá skupina násilníků patří mezi nejnebezpečnější.

V neposlední řadě je třeba uvést i **vliv sociální tolerance na chování násilníka**. Tolerování domácího násilí společností totiž posiluje násilníkovu přesvědčení, že se chová správně, že se niče-ho odsouzeníhodného nedopouští a na násilné jednání má tradicí a výlučností svého postavení garantované právo. Za nikoli nezajímavý považuji v tomto kontextu poznatek, s nímž jsem byla konfrontována během své praxe: většina agresorů nikdy nepovažuje přítomnost násilného chování za možný důvod k odchodu oběti z tohoto intimního svazku.

Osobnost oběti

Zastávám názor, že oběti domácího násilí se za určitých předpokladů může stát kdokoli. Existuje pouze jediný rizikový faktor predispozice k obětnímu chování, a tím je týrání či zneužívání, eventuelně přítomnost násilného chování v dětství.

Důvody, **proč oběti neopustí své násilné partnery**, jsou vždy rozličné a velmi individuální. Jak bylo vysvětleno již výše, mnohé oběti domácího násilí žijí v opakujícím se vzorci chování přeneseném z dětství, doufají, že násilník své chování k nim změní.

Podle tradičního vnímání ženské role a zažitých společenských vzorů chování bývá partnerský vztah často chápán jako investice, které by se ženy neměly vzdávat („jednou sis ho vybrala, tak trp“ ... „správná ženská má vydržet trochu tě bolesti“ ... „hezky papej, nebo si tě nikdo nevezme, zůstaneš na ocet a nikdy se nevdáš“ ... atd.).

Je zcela typické, že pachatelé po prvních útocích slibují, omlouvají se, podnikají velmi složité usmiřovací ceremonie. Oběti, které v této fázi násilníkovi uvěří a v násilném vztahu i nadále setrvávají, posilují proces odbourávání jeho zábran pro další trýznění. Následující útok je proto v drtivé většině případů ještě o něco brutálnější. Oběť, která zná svého partnera nejen jako násilníka, ale i jako milého, něžného člověka, žije v představě, že tento vztah je vztahem na celý život a selhání tohoto vztahu pro ni může znamenat selhání vědomí o vlastní schopnosti milovat a udržet vztah (věří, že trestána je proto, že udělala ve vztahu nějakou chybu). V mnoha případech je motivem setrvání ve vztahu s násilníkem prostě strach („zabiju tebe, děti, sebe... když mne opustíš“, „... víš, že si tě najdu ušude...“, „...udělám z tebe blázna a děti už nikdy nevidíš...“ atd.).

Mezi další motivy k setrvávání v násilném vztahu patří např. i nemožnost řešení bytové otázky, ekonomická závislost, snaha zachovat dětem oba rodiče, láska, nemožnost dovolat se pomoci atd.

Týraná oběť navíc trpí „**syndromem týraných obětí**“, a jedná-li se o dlouhodobé týrání, je téměř vyloučené, aby se z tohoto stavu sama vymanila. Tento syndrom je charakteristický širokým spektrem psychických a behaviorálních reakcí oběti na prožité týrání. Jeho typickými projevy jsou: pocity bezmoci, zmatku a sebeobviňování; dlouhodobá a emocionální frustrace; nízké sebevědomí a zvýšená zranitelnost; neurotické projevy – úzkosti, deprese, poruchy spánku; sebevražedné tendence; zablokování sil potřebných ke změně; minimalizace, popírání, ospravedlnování násilí; strach z agresora a zároveň silná závislost na něm;

neschopnost normálních asertivních reakcí ve smyslu nápadné vstřícnosti a ochoty všem vyhovět; psychosomatická onemocnění – migrény, žaludeční vředy, nechutenství, astma, urologické obtíže apod., tendence ke zneužívání alkoholu a drog apod.

Svou roli zde sehrává i tzv. **stockholmský syndrom**, který byl poprvé popsán v sedmdesátých letech dvacátého století v souvislosti s přepadením banky, při němž útočníci zadržovali po několik dní rukojmí. Tento jev spočívá ve vytvoření silné emocionální vazby mezi násilníkem a jeho obětí. Jinými slovy řečeno, jde o identifikaci oběti s jednáním násilníka, kdy se oběť snaží zavděčit svému trýzniteli, pomáhat mu a chránit jej, čímž si podvědomě vykupuje jeho shovívavost a ochranu svého života (tento model chování můžeme velmi často vypožorovat mimo jiné i ve vztahu mezi obětí obchodu se ženami a jejím „pasákem“). Stockholmský syndrom se vyskytuje především u těch případů domácího násilí, kdy je oběť vystavena mimořádně silnému mocenskému působení násilníka, vůči němuž nemá prakticky žádnou možnost obrany.

Mezi předpoklady existence stockholmského syndromu patří:

- ◆ *život oběti se nachází v permanentním a intenzivním ohrožení* – oběti násilí jsou plně přesvědčené, že výhrůžky k nim směřované („zabiju tebe“, „zabiju děti“ apod.) by se mohly naplnit
- ◆ *oběť žije s intenzivním pocitem, že nemá možnosti úniku*
- ◆ *izolace od lidí*
- ◆ *přechodná náklonnost.*

K důsledkům tohoto syndromu potom mimo jiné patří i to, že oběti mají tendenci násilníka omlouvat a veřejně hájit.

Násilný vztah

„Podle mezinárodní šestistupňové stupnice akutních a chronických životních stresů je přetrvávající fyzické a sexuální týrání stresorem pátého stupně – extrémní zátěž. Ženy, které jejich partneři „drží v zajetí“, splňují podmínky pro kritéria šestého stupně – katastrofická zátěž.“⁴⁶

Jen málokdo si dokáže uvědomit, že často bizarní a nepochopitelné (nenormální) reakce oběti (např. v podobě obhajoby chování násilníka či maskování stop po zranění) vznikají nikoli jako

příčina, ale pouze jako obranný mechanismus v důsledku prožívaného násilí. Každá oběť domácího násilí má zpracovávánu svoji strategii, jak se násilí bránit (např. ponižováním se, absolutní poslušností a ochotou, snahou popírat skutečnost apod.), která jí pomáhá v jediném – emocionálně (a často i fyzicky) přežít. Jedná se tak o naprosto normální reakci člověka na nenormální situaci (přítomnost násilí), v níž žije. Bohužel společnost si většinou tento fakt nedokáže uvědomit a oběť za tyto reakce obviní („je hloupá, že neodejde“, „když to snášíš, tak se jí to líbí“, „je to blázen“ apod.), což však ještě více prohlubuje pocity viny a přesvědčení oběti o nemožnosti nějak se z násilí vymanit.

Vývoj násilného intimního vztahu probíhá povětšinou podle stejného scénáře:

◆ Domácí násilník najde naivní, závislou nebo zranitelnou emocionální oběť, kterou může být v určité životní etapě každý člověk (např. žena žijící v podmínkách, které ji psychicky deptají či urážejí apod.).

◆ Domácí násilník dává své emocionální oběti to, co momentálně potřebuje (emocionální laskavost, dárky, finanční podporu atd.). U oběti vzniká v tento moment vývoje – láska.

◆ Domácí násilník se začne postupně odhalovat. Žádá nezvyklé věci (v sexu, ve vztahu, ve finanční sféře apod.). Nejdříve k tomuto chování dochází jakoby náhodně, později se z tohoto vzorce vyvine rutina. To zlomí vůli oběti, zničí to její smysl, pro hodnoty a pravidla. Důsledkem je i izolace oběti od svého původního sociálního okolí. Stydí se se svými zážitky někomu svěřovat.

◆ Domácí násilník ovládne zcela život své oběti (schvaluje či neschvaluje to, co oběť dělá apod.).

◆ Domácí násilník se stává středobodem života oběti, která je od svého dřívějšího sociálního i psychologického zaměření zcela izolována. Oběť usiluje jen o to, aby získala náklonnost trýznitele a vyhnula se jeho zlosti.

◆ Vzniká nový sebeobraz oběti. Domnívá se, že si vše zaslouží (trest, zlobu apod.). Stává se nevyrovnanou. Jejím smyslem života se stává zavděčit se trýzniteli.

Kazuistika**Příběh paní P.**

Manželství paní P. (45 let, vzdělání středoškolské s maturitou, soukromá podnikatelka, osobní příjem 4 000,- Kč) s panem P. (48 let, vzdělání středoškolské, podnikatel, příjem 20 000,- Kč – dluhy kolem 4 000 000,- Kč) trvalo od roku 1982. Po celou dobu manželství projevovat pan P. sklony k agresivnímu chování vůči manželce. Z manželství se narodily dvě děti (syn 20 let a dcera 21 let). Manžel paní P. pravidelně bít, kopal do ní, mnohokrát musela vyhledat lékařskou pomoc (všem kolem tvrdila, že upadla ze schodů, za svůj stav se velmi styděla). V posledním období jejich manželství začal manžel paní P. riskantně podnikat, čímž přišel o veškerý rodinný majetek, způsobil rodině obrovské dluhy, začal pít. Téměř deset let napadal rovněž děti, které byly celou situací velice stresované (dcera a syn začali konzumovat v nadměrné míře alkoholu). Manžel paní P. má ilegálně v držení zbraň, kterou paní P. téměř neustále ohrožuje. Paní P. se pokusila oznámit ohrožující chování svého manžela na policii, avšak bylo jí řečeno, že teprve až se něco stane, dá se s jejím případem něco dělat. Nikdo v okolí o jejich domácích problémech nemá ani tušení.

Příběh paní B.

Paní B. potkala současného manžela v době, kdy se nacházela v emočně náročné situaci (krátce po rozvodu s bývalým partnerem). Začátky vztahu byly poměrně harmonické, avšak již záhy po brzké svatbě se pan B. choval násilnický. Velmi často se vracel domů opilý a v tomto stavu se vždy dožadoval sexuálního styku, sám však nebyl tohoto fyzicky schopen, což jej vždy rozlítlo a podnítilo k reakci svoji partnerku zbit; eventuálně jí bolestivě strkat do pochvy různé předměty apod. Vždy, když byl opilý (v posledním období téměř denně), nedovolil pan B. své partnerce spát, často ji bít, kopal, škrtit, házel po ní různými předměty atd. Všechny tyto noční scény slyšeli, eventuálně přímo sledovali dospívající synové paní B. z prvního manželství. V posledním období před jejich odchodem ze společného bytu napadal pan B. i je.

Velmi často přinutil pan B. svoji ženu, aby pro něj v noci přijela autem do restaurace, kde popíjel, vždy jí buď zabil klíče od auta, kabelku, doklady, kabát a zanechal ji v restauraci (s tím, že stopoval, jak dlouho jí bude trvat cesta domů, a jelikož mu nikdy nepřipadala dostatečně rychlá, ztrestal ji), eventuálně ji přímo odvezl někam na pro ni neznámé místo, kde ji zanechal bez dokladů, teplého oblečení, financí apod. a ujel. Toto chování potom často aplikoval např. i na romantických výletech či dovolených, kdy většinou v moment, kdy zjistil, že fyzicky není schopen sexuálního styku, paní B. opustil bez toho, aniž by jí tam zanechal alespoň základní ošacení. Své chování odůvodnil vždy tím, že jeho partnerka „nebyla hodná“.

Finance, které vydělala paní B. (cca 6 500,- Kč čistého) sloužily k úhradě společných výdajů (jídlo, nájemné, inkaso, ošacení, benzín atd.), finance, které vydělal pan B. (cca 20 000,- Kč), užíval výhradně pro svoji osobní potřebu. Pan B. mimo to paní B. často zastavil její rodinné šperky či jiné věci.

Paní B. byla mnohokrát fyzicky zraněna natolik, že musela navštívit lékaře, dvakrát musela být pro následky napadení manželem hospitalizována v nemocnici (7 a 9 dní), přičemž následná rekonvalescence si vyžádala vždy další měsíc domácí léčby. Dvakrát podala trestní oznámení, její věc však byla vždy posouzena jako přestupek.

V posledním období před jejím útekem ze společné domácnosti, byla paní B. napadána denně, manžel jí navíc bránil v pohybu, odebíral jí pas, doklady, často ji přímo věznil. Několikrát při jejím napadení současně fyzicky napadl i kojence (dítě syna paní B.). Pan B. řekl, že svoji manželku i její syny zabije.

V první fázi po útěku (bez peněz, osobních věcí, náhradního ošacení) paní B. zůstala pár dnů v azylovém domě se skrytou adresou, avšak jelikož existovala důvodná obava o její bezpečnost, opustila Prahu a čtort roku se skrývala v Polsku. Nyní opět žije v ČR, v azylovém domě se skrytou adresou.

Její partner je velmi agresivní, v alkoholovém opojení napadá fyzicky i kohokoli, o kom ví, že paní B. pomáhá. V současné době je jeho prioritním cílem získat na sebe nájem obecního bytu, který paní B. oznikl již před začátkem tohoto manželství

a rovněž získat zpět ztracenou moc nad paní B. Paní B. se důvodně velmi obává o život svůj i svých synů z prvního manželství, chování pana B. je velmi neovzpytatelné.

Proti domácímu násilí

Za domácí násilí nese vinu jeho pachatel, nikoli jeho oběť. Násilí odehrávající se v domácnosti není a nikdy nemůže být věcí soukromou, neboť stát je povinen chránit základní hodnoty člověka (život, zdraví, důstojnost), které jsou právě domácím násilím narušeny. Domácí násilí je celospolečenský problém, který má v případě tolerance k němu tendenci přecházet z generace na generaci.

Naučte se proti domácímu násilí aktivně vystupovat!!!

Některé možnosti pomoci konkrétnímu člověku

Víte-li o někom, kdo je obětí domácího násilí – nebojte se nabídnout svoji pomoc. Počítejte však s tím, že taková osoba se za svůj osud stydí a není pro ni snadné o tom, co prožívá, hovořit. V žádném případě se jí nevnucujte.

- ◆ Přistupujte k ní s velkým pochopením. Zdůrazněte jí, že není sama, kdo něco podobného prožívá, že se v podobné situaci nachází mnoho žen. Pohovořte s ní o tom, jak se násilí vyvíjelo.
- ◆ Především buďte dobrým posluchačem. Nesnažte se donutit ji k žádnému rozhodnutí. Jen ona sama se musí rozhodnout, bude-li týrání snášet dál. Mějte pochopení, že je pro ni velice těžké násilného partnera opustit. Snažte se jí dodávat odvalu hledat řešení své situace, poskytněte jí informace a pomozte jí, aby se ve své situaci vyznala.
- ◆ Zeptejte se jí, jestli utrpěla fyzické zranění. Pokud ano, jděte s ní k lékaři a doporučte jí, ať si nechá vystavit lékařský nález o svém zdravotním stavu. Pokud se tak rozhodne, pomozte jí nahlásit napadení na policii.
- ◆ Doporučte jí návštěvu specializovaného poradenského centra.
- ◆ Jestliže se chystá opustit domov, pomozte jí. Nikdy ji však nenuťte k tomuto chování, zejména ne tehdy, pokud ona sama má pocit, že by se tak ocitla v ještě větším nebezpečí.

- ◆ O jejich problémech a plánech nikdy nemluvte s nikým třetím.

(text byl zpracován na základě Huňková M.: Efektivita právních norem chránících oběti domácího násilí v ČR, disertační práce, PF MU Brno, 2003 – koncept)

Kontakty na specializovaná místa, kde mohou pomoci:

Ženy bez násilí, zbn02@hotmail.com

AdvoCats for Women, právní poradenství pro oběti domácího násilí, tel.: 224 910 74

ROSA, Podolská 25, Praha 4, tel. 602 246 102

Psychosociální centrum Acorus, nonstop krizová linka, tel. 283 892 772

DONA – Linka pomoci obětem domácího násilí, 251 511 313

Poradna pro ženy v tísni (Liga lidských práv), Bratislavská 31, Brno, tel. 737 834 345

Bílý kruh bezpečí, Slovinská 41, Brno, tel. 541 218 122

¹ O problematice tvorby definice pojmu *násilí na ženách* (který je možno pokládat za nadřazený pojmu *domácí násilí*) a jejích jednotlivých aspektech a aplikačních úskalích pojednává podrobně Heise L. L., Pintaguy J., Germain A.: *Násilí páchané na ženách, Skrytá ujma na zdraví*, Študijný materiál vypracovaný pre Svetovú banku, Pro Familia, Aspekt, Humenné 1998, str. 53 a násl.

² Více hledej na www.domacinasili.cz, www.profem.cz, www.stopnasili.cz atd.

³ Intimním vztahem chápu rodinný, partnerský či obdobný vztah mezi agresem a jeho dospělou obětí, přičemž pod pojem obdobný vztah řadím např. vztah bývalých manželů nedávno rozvedených žijících i nadále v jednom bytě.

⁴ Obecná čeština používá pro označení tohoto takto nastaveného vztahu pojem *italská domácnost*.

⁵ Více např. Egger R.: *Násilí voči ženám v intimních vztazích*, Záznam z workshopu, In: *Násilí II – tematické číslo Aspektu*, 1, Bratislava, 1999, str. 63

⁶ Srovnaj American Psychiatric Association: *Diagnostic and Statistic Manual of Mental Disorders*, Washington, D. C., APA 1987, str. 11)